

DEYİŞ

Türk halk edebiyatı ve mûsikisinde türkû, mâni, koşma gibi nazım şekilleriyle yazılan ezgili şiir türlerinin genel adı.

Türkçe de-mek fiilinden türetilmiştir. Anadolu'nun birçok yerinde aynı kökten gelen değişik şekillerine rastlanan kelime sözlükte "söz söyleyiş, anlatma biçimi, üslûp; halk edebiyatında türkû, destan, nefes, tekerleme, koşma gibi hece vezniyle yazılmış şiirlerin genel adı; bes-te, makam; tarikat esaslarına uygun olarak söylenmiş şiir; halk şairlerinin karşılıklı mâni, türkû, ezgi söylemesi" gibi anlamlara gelmektedir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde "deyiş doğdurmak, deyiş düzmek" gibi tabirler türkû ve ağıt yapmak mânasında kullanılmaktadır. Ayrıca bazı yörelerde kadınların tek başına veya karşılıklı söyledikleri mânilere de deyiş adı verilmektedir. *Dîvânü lügâti't-Türk* ve *Kutadgu Bilig*'de bulunmayan deyiş kelimesine Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (ö. 1273) Türkçe bir gazelindeki "Hemmin çakır içeren hem min tiyîş bilir men" mısraında "tiyîş" şeklinde rastlanmasından hareketle kelimenin XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da kullanılmaya başlandığı söylenebilir. Daha sonraki yüzyıllarda meydana getirilen eserlerde ve cönklerde, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı metinlerinin üzerine bu kelimenin "deñiş, deniş, değiş" imlâlarıyla yazıldığı da görülmektedir.

Türk halk edebiyatında hece vezniyle ve ezgi eşliğinde söylenen manzumeler için kullanılan deyiş öğretici, eğitici, öğüt verici konular yanında daha çok Alevî-Bektaşî edebiyatı ve mûsikisinde dinî-tasavvufî inancı ve tarikatın ilkelerini anlatan şiirlerin genel adıdır. Şehir Bektaşîliğinde bestelenmiş manzumelere "nefes" denilmesine karşılık daha çok Doğu Anadolu'da görülen köy Bektaşîliğinde deyiş kelimesi yaygındır. Öte yandan bilhassa Sivas, Tokat, Çorum, Malatya, Tunceli, Maraş, Muş, Erzincan ve yörelerindeki saz şairleri (âşıklar), kendilerine ait şiirlerin veya eski âşıkların mahallî ezgi kalıplarına uydurarak söyledikleri şiirlerinin bir bölümüne de deyiş adı vermektedirler (bk. ÂŞIK MÜSİKİSİ). Halk arasında "deyişçi, deyişatçı" gibi sıfatlarla anılan şairlerin, çoğunlukla mahlas kullanmadan söyledikleri ağıtmersiyeye türü şiirler de deyiş olarak ad-

landırılır. Ayrıca halk dilinde âşıkların aynı ayağı kullanarak karşılıklı şiir söylemelerine Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da "deyişme" (atışma) adı verilir. Âşık edebiyatı ve mûsikisinde geniş bir yeri olan deyiş günümüzde "âşıklama" denilen bir başka tür ile karıştırılmaktadır. Halk arasında yaygın olmayan bu terim, son elli yıldan bu yana özellikle halk mûsikisi sanatçıları tarafından kullanılmaktadır. Âşıklama, aslında âşık tarzı çalıp söylemeyi simgeleyen üslûbun adıdır.

Geniş bir repertuar oluşturan deyişlerin koşma nazım şeklinde yoğunlaştığı bilinmektedir. Özellikle âşık tarzı deyişler sekizli ve on birli hece vezniyle, anonim halk edebiyatı içinde yer alan deyişler ise beş, yedi, sekiz ve on bir heceli kalıplarla söylenmektedir. Âşık mûsikisinde hece vezni dışında daha çok aruzun remel bahrinde "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbı ile söylenmiş deyişler de vardır.

Türk halk mûsikisi içinde yer alan deyişler ya vokal (ses) veya vokal-enstrüman beraberliğiyle söylenir. Deyişlerin koro halinde okunduğu durumlar ise nâdirdir. Türk halk mûsikisinin iki büyük formu olan uzun hava ve kırık havalardan her ikisinde de deyiş örneklerine rastlanmaktadır. Ancak uzun hava tarzında olan deyişler daha azdır. Ayrıca her iki formun birlikte kullanıldığı karma deyişler vardır ki bunlarda serbest kısım (uzun hava) daha çok ezginin başında yer alır.

Deyişlerin, karmaşık bir müzikal özellik göstermesi sebebiyle biçim olarak kesin kurallar içinde incelenmesi mümkün olmamaktadır. Genellikle sade bir melodi ile örülü olan deyişler en az dört, en çok on iki, nâdiren de on üç ses içerisinde seyredeler. Melodi seyri çoğunlukla inici, bazan da çıkıcı-inicidir. Deyişlerde uşşak, hüseyinî, karcığar, muhayyer, hicaz, rast gibi basit makamların yanında segâh, nikriz, sabâ gibi birleşik makamların da kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu makamların hiçbirisi başlı başına klasik mûsikideki makam özelliklerini taşımayıp daha çok halk sanatçısının kendi muhayyilesinde şekillendiği çeşniler olarak görülür. Bu çeşniler, mahallî sanatçılar tarafından çeşitli melodi kalıpları halinde tesbit edilmiş olup aynı ezgi ile değişik pek çok şiir türü ve âşık deyişi okunabilmektedir.

Deyişlerde iki, üç ve dört zamanlı ana usullerle bunların üçerli şekli olan altı, dokuz ve on iki zamanlı usuller kullanılır.

diği gibi beş-dokuz zamanlı birleşik usullerin değişik düzümlü biçimleri de kullanılmaktadır. Bu arada karma usullerde deyiş örneklerine de rastlanmaktadır. On-on dokuz, yirmi bir-yirmi üç, yirmi beş, otuz, otuz üç zamanlı usuller bunlara dahil edilebilir. Usullerde ve makamlarda yer alan örnekler halk mûsikisinin her formundaki deyişler için geçerlidir. Deyişlerin icrasında en fazla kullanılan enstrüman bağlamadır. Çeşitli ebatlardaki bağlamaların yanında def, darbuka, kemane gibi sazların da deyişlere eşlik ettiği görülmüştür.

Bugüne kadar resmî kuruluşların gerçekleştirdiği derleme çalışmalarında 2000'e yakın deyiş ezgileriyle birlikte tesbit edilmiştir. Ancak özel derlemelerin eklenmesiyle bu sayının daha da artması mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Derleme Sözlüğü, Ankara 1969, IV, 1446-1447; *Güvâhî, Pend-nâme: Öğütler ve Atasözleri* (haz. Mehmet Hengirmen), Ankara 1983, s. 123; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar* (Ankara 1984), s. 246-247; a.mlf., *Edebiyat Araştırmaları I*, s. 210-211; Halil Bedi Yönetken, *Derleme Notları*, İstanbul 1966, s. 78-101; Abdülbâki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 95, 251-252; Orhan Şaik Gökyay, "Cönkler Üzerine", *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*, İstanbul 1984, s. 123; Şükrü Elçin, *Akdeniz'de ve Cezaîr'de Türk Halk Şairleri*, Ankara 1988, s. 175, 215; M. Şerefeddin [Yaltıkaya], "Mevlânâ'da Türkçe Kelimeler ve Türkçe Şiirler", *TM*, IV (1934), s. 162; Mahmut İştman, "Deyiş ve Deyişat", *TFA*, XVIII/346 (1978), s. 8333; Melih Duygulu, "Nurhak Bektaşilerinde Nefes Söyleme Geleniği", *Cem*, sy. 13, İstanbul 1992, s. 24-25; "Deyiş", *TDEA*, II, 284; *ML*, III, 641; Öztuna, *BTMA*, I, 222.

MELİH DUYGULU

DEYLEM

(الديلم)

İran'ın kuzeyinde Gilân eyaletinin bir bölümünü teşkil eden, Hazar deniziyle Kazvin arasındaki dağlık bölgenin ve bu bölgede yaşayan kavmin adı.

Deylem'in sınırlarını tam olarak tesbit etmek oldukça güçtür. Zira bu sınırlar, Deylem halkının bu bölgeye sonradan ilhak ettikleri topraklar sebebiyle zaman zaman değişmiştir. Meselâ Büveyhîler'in zirvede olduğu IV. (X.) yüzyılda Deylem ismi Hazar denizinin güneyindeki bütün eyaletleri içine almaktaydı. İslâm coğrafyacılarından İstahrî, Deylem'in güneyde Kazvin, Azerbaycan ve Rey'in bir bölümü ile doğuda Taberistan

DEYLEM

ve Rey'in diğer bölümü, kuzeyde Hazar denizi, batıda Azerbaycan'ın bir bölümü ve Arrân bölgeleriyle sınırlandığını ifade eder ve asıl Deylem'in dağlık bölgeden ibaret olduğunu söyler. *Hudûdü'l-âlem*'de Taberistan, Cibâl, Gîlân ve Cürçân da Deylem'in sınırları içinde gösterildikten sonra Deylem-i Hâssa adı verilen asıl Deylem'in doğuda Taberistan, güneyde Cibâl, kuzeybatıda Gîlân ve kuzeydoğuda Hazar deniziyle çevrili olduğu kaydedilmektedir. Makdisî ise Hazar denizinin çevresindeki alanın tamamını, Kûmis'i, Cürçân ve Taberistan'ı, hatta Volga sınırlarında Hazarlar'ın hüküm sürdüğü bölgeyi de Deylem'e dahil eder. Deylem hükümdarları Alamut Kalesi yakınlarındaki Rûdbâr şehrinde otururlardı. Gerçek anlamda Deylem, Elburz dağlarının Hazar denizine bakan yamaçları üzerindeki sarp bölgededir. Deylem'de kışlar soğuk, yazlar ise ılık geçer. Bölge tahıl ve meyve yetiştirmeye elverişlidir.

Etnik menşeleri kesin olarak tesbit edilemeyen Deylemliler'in adlarına yazılı kaynaklarda ilk defa milâttan önce II. yüzyılda rastlanır. Muhtemelen çok eski tarihlerden beri İran'da yaşayan, fakat İranlı (Fârisî) olmayan bir kavme mensupturlar. Deylemliler'in Dabbe b. Üd adlı Arap kabilesinden olduklarına dair rivayetler de vardır. Buna göre Dabbe'nin oğlu Bâsil İran'a gitmiş, orada İranlı bir kadınla evlenmiş ve doğan çocuklarına Deylem adını vermişlerdir. Ancak bu rivayet fazla kabul görmemiştir. İran kaynaklarında Deylem adı ilk defa, Sâsânî hânedanının kurucusu I. Erdeşîr'in (225-240) hayatından bahsedilirken geçer. Sâsânîler döneminde başlangıçta Deylemliler'den ihtiyatla faydalanıldı. Ancak girişken olan bu kavim çok geçmeden kendini göstererek Sâsânîler'e nüfuz etti ve içlerinde ordu kumandanlığına kadar yükselenler oldu. Sâsânîler dönemindeki bu faaliyetlerini ücretli asker olarak da sürdürdüler. Nitekim Enûşîrvân (I. Hüsrev) döneminde (531-579) bir Deylem birliği Gürcistan'a düzenlenen bir sefere katıldığı gibi diğer bir birlik de Habeşliler'e karşı Yemen'i savunmak amacıyla oraya gönderildi ve birlik Habeşliler'i kovduktan sonra Yemen'de kaldı. Sâsânîler, savaşçı bir kavim olan Deylemliler'i hiçbir zaman tam olarak hâkimiyet altına alamadılar; onlara karşı güneyde Kazvin, kuzeydoğuda Kelâr ve Şâlûs kalelerini yapmak zorunda kaldılar.

Hz. Ömer, Nu'mân b. Mukarrin kumandasındaki bir orduyu İran üzerine gönderdiği zaman Kazvin halkı Deylemliler'i yardıma çağırdı. Deylem ordusu, Rey ile Hemedan arasındaki ovanın kenarında yer alan Destebe'ye yenildi. Ancak bu yenilgi Deylem'in tamamıyla Araplar'ın hâkimiyeti altına girmesine yetmedi. Nitekim Hz. Ömer'den Me'mûn dönemine kadar (813-833) buraya on yedi sefer yapılmasından Deylem'in uzun süre bağımsızlığını koruduğu anlaşılmaktadır. Deylemliler her fırsatta civar şehirlere akınlar yapıyorlardı. Aynı şekilde müslüman gaziler de onların ülkesine baskınlar düzenliyorlardı. Irak Valisi Haccâc b. Yûsuf Deylem üzerine muhtelif seferler tertip ettiyse de kesin bir sonuç alamadı ve Sâsânîler dönemindeki Kazvin ve diğer kaleleri tahkim etmekle yetindi. Deylem'de vuku bulacak olayları Vâsît'a zamanında bildirmek için Kazvin'le Vâsît arasında haberleşme kuleleri yaptırdı.

Deylemliler, ancak Abbâsîler'in baskılarından kaçarak Deylem'e sığınan Ali evlâdı sayesinde müslüman olmaya başladılar. Bu sırada Deylem'de Cüstânîler (Cestânîler) hânedanı hüküm sürüyordu (yaklaşık 805-1042). Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd'in 189'da (805) Rey'deki bir toplantısına katılan hükümdarlar arasında Deylem Hükümdarı Merzûbân b. Cüstân da bulunuyordu. Diğer hükümdarlardan farklı olarak kendisinden cizye istenmeden hediye ile uğurlanmış olması Merzûbân'ın önemini göstermektedir. *Fezâ' ilü'l-etrâk* müellifi İbn Has-sûl (ö. 450/1058), İstâniye adını verdiği dağlarda yaşayanların hükümdar ailesine Vehsûdâniyye, Lanciye adını verdiği düzlüklerde yaşayanların hükümdar

ailesine de Cüstâniyye denildiğini kaydeder.

Deylem'in karanlık olan tarihi, seyidlerin ülkenin sınırlarına gelmesiyle aydınlanmaya başlamıştır. Nitekim Abbâsîler'in baskıları sonucu buraya sığınan Ali evlâdı ile olan ilişkiler, Deylem ve halkı hakkında daha fazla bilgi edinme imkânını sağlamıştır. Ali evlâdından Deylem'e sığınan ilk tanınmış kişi Yahyâ b. Abdullah oldu (ö. 175/791-92). Yahyâ, Deylem hükümdarları ile ilişki kurarak halifeye karşı ayaklandıysa da muhtemelen halifenin Deylem hükümdarı üzerindeki baskısı sonucunda Bermekiler'den Fazl b. Yahyâ'nın yanına gitti. Yaklaşık yetmiş beş yıl sonra Ali evlâdından ed-Dâî el-Kebîr Hasan b. Zeyd el-Alevî, Şâlûs (Câlûs) ve Kelâr'da ayaklanıp bağımsızlığını ilân etti. Yakacak ve otlak temini maksadıyla buralardan toprak elde etmek isteyen Tâhirîler'e karşı halkı korudu. Vehsûdân'ın oğlu II. Cüstân dâî*lerin yardımı ile Rey'i Tâhirîler'den aldı. Kazvin ve Zencan'ı da işgal ettiyse de Halife Mu'tez-Billâh'ın (866-869) Mûsâ b. Boğa kumandasında gönderdiği ordu başarılarına son verdi. Hasan b. Zeyd'in ölümü üzerine yemine ed-Dâî es-Sagîr unvanı ile Muhammed b. Zeyd geçti ve II. Cüstân onu metbû tanıdı. Ancak 276'da (889) Sâmânîler adına harekete geçen Horasanlı Râfi' b. Herseme ile yaptığı savaşı kaybedip Gîlân'a çekildi. Râfi' üç ay boyunca etrafı yağmaladı; fakat 279'da (892) her taraftan tehditlere mâruz kalınca Muhammed b. Zeyd'e bağlılığını bildirdi. Ardından Saffârîler'den Amr b. Leys'in tehdidi karşısında Hârizm'e kaçtı ve orada öldürüldü (283/896). Muhammed b. Zeyd de dört yıl son-

Deylem

ra Sâmanîler'le yaptığı savaşta hayatını kaybetti.

Kısa bir aradan sonra bölgeye hâkim olan Hasan el-Utrûş'un çabaları ile müslüman olan ve Şiîliği benimseyen Deylemliler, Abbâsî Halifeliği dahil müslüman devletlerin ordularında büyük ölçüde yer aldılar. İslâm dünyasının en âdil hükümdarlarından biri olarak tanınan Hasan el-Utrûş 304'te (917) ölünce yerine damadı Hasan b. Kâsım ed-Dâî geçti. 307'de (919) kardeşi Ali b. Vehsûdân'ın teşvikiyle II. Cüstân katledildi. Ali b. Vehsûdân Rey, Kazvin ve Zencan valiliklerine getirildiyse de bir süre sonra Muhammed b. Müsâfir tarafından öldürüldü. Bu şekilde Târum'da Müsâfirîler (Kengrîler, Sellârîler) adıyla Deylem asıllı ikinci bir hânedan kurulmuş oldu (916-1090).

Asıl Deylem'i bütünüyle elinde bulunduran Muhammed b. Müsâfir dışında kalan emîrler İran yaylasına dağılmışlardı. Dağlık bölgeler Vehsûdânî, düzlük bölgeler ise Cüstânî hükümdarlarının elindeydi. Deylemliler'in kurduğu en güçlü hânedan Büveyhîler'dir. Büveyhîler 932-1062 yılları arasında İran ve Irak'ta hüküm sürdüler ve 334'te (945) Bağdat'ı zaptederek halifelerin dünyevî hâkimiyetine son verdiler. Ancak bir türlü yağmacılıktan kurtulamadıkları gibi Abbâsî Halifeliği'ni de tamamıyla ortadan kaldıramadılar. Deylemliler ordularında çok sayıda Türk askeri bulundurdıkları halde onları çok defa düşman saymışlardır. Nitekim 376 (986) ve 379'da (990) meydana gelen çatışmalar bu düşmanlığın sonucudur. Bu mücadelelerde Şiîliğin ve Sünnîliğin etkisi olduğu gibi siyâsî hırsların da rolü vardır. Şîî Deylemliler'in Sünnî halka zulmetmeleri ve İslâm esaslarıyla bağdaşmayan gayri ahlâkî hareketleri sebebiyle Gaznelî Mahmud Hindistan yerine Deylemliler üzerine sefer düzenledi ve 420'de (1029) bunların Rey'deki kollarını ortadan kaldırdı. Ancak Deylemliler'e en büyük darbeyi Selçuklular vurdu. Tuğrul Bey Deylemliler'in Irak, Fars ve Hûzistan'daki kollarına son verdi (447/1055). Büveyhîler'in yıkılışından sonra Deylemliler paralı asker olarak çalıştırıldılar. Nizâmülmülk, Deylemliler'i Şîî oldukları için tutmadığı halde seferde ve hazarda hükümdarın yanında bulunacak olan 200 kişilik saray muhafızlarından 100'ünün Horasanlılar'dan, 100'ünün de Deylemliler'den teşkil edilmesini önermiştir. Bununla birlikte Nizâmülmülk yine de Deylemliler'in fırsat buldukları takdirde kendi mezheplerin-

de olmayanları sağ bırakmayacaklarını söyleyerek tedbir alınmasını istemiştir.

Hasan Sabbâh Alamut Kalesi'ni alarak bazı devlet adamları ve kumandanlarını öldürmüşse de Deylemliler'i Selçuklular aleyhine topluca harekete geçirememiştir. Hülâgû'nun Alamut'u zaptetmesi (654/1256) üzerine Deylemliler Giller'e (Gilânîlar) karıştılar. Olcaytu Han 1307'de Gilân'ı işgal etti ve Lâhicân'a kadar geldi. Deylem daha sonra Kârkiyâ hânedanının (1358-1590) eline geçti. 1416'da Seyyid Radî-i Lâhicânî, Sefîrûd kıyasında Deylemliler'den yaklaşık 3000 kişiyi öldürttü. 1592'de Şah I. Abbas Gilân'ı Safevî topraklarına kattı. Yakın tarihte Deylem'de meydana gelen en önemli olay, Seyyid Muhammed liderliğindeki Ehl-i Hak hareketinin 1891'de Kelârdest'teki isyanıdır. Sonraları Deylem coğrafî adının yerini Gilân aldı. Bugün pek azı varlığını koruyabilen Deylemliler kısmın Kelârdih ve Çevsâl'de, yazın Kelâchânî'de yaşamaktadırlar.

Bahreyn'deki Delmûn adası, Sâsânîler'in Güney Kafkasya'daki askerî yerleşim bölgelerinden Leyzan (Laizan) ve Şirvan ile Diyarbakır'ın kuzeyinden Palu ve Dersim'e kadar uzanan alandaki birçok yer adı Deylemliler'den kalmaz.

Deylemliler'in konuştuğu dil Farsça'dan farklı bir dil olmakla beraber çok erken tarihlerde yazılımsı kitaplarda geçen yer ve şahıs isimlerine bakıldığında bunların büyük ölçüde İranlılaşmış olduğu kanaati uyanmaktadır. III-IV. (IX-X.) yüzyıldan itibaren tanınmaya başlayan Deylem hükümdar veya ileri gelenlerinin isimleri Gürândîz ve Şîr-zîl (Şîrdil) gibi putperestlik dönemindeki İran adlarıdır.

Deylem'de İslâm öncesinde Mecûsîlik, putperestlik, Zerdüştlük ve Hıristiyanlığın varlığı bilinmekteyse de bunların gerçek inançları hakkında yeterli bilgi yoktur. Mes'ûdî, Deylemliler'in bir bölümünün Zerdüşti, bir bölümünün dinsiz olduğuna ve müslüman olanların bir bölümünün de sonradan irtidat ettiğine işaret eder (Mürücü'z-zeheb, III, 279). Bîrûnî ise Deylemliler'in İfrîdûn adlı bir tanrı tarafından vazedilen ve ailede erkeklerin reisliğini benimseyen birtakım kanunları uyguladıklarını söyler (el-Âşârü'l-bâkiye, s. 224). Onların müslüman olduktan sonra da uyguladıkları bu kanunlar Ali evlâdından Hasan el-Utrûş tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Arap coğrafyacıları Deylemliler'i çelimsiz, zayıf, karışık uzun saçlı, kiskanç, aç

gözlü, pis kokulu, güçlülere göğüs geren, çok cesur ve aceleci insanlar olarak tarif ederler. Savaşlarda en güçlü silâhları çatalı kısa harbe (jupin-zûbin) idi.

Deylemliler'de pedersâhî bir aile sistemi vardı. Başka kavimlere kız vermezler, bu âdete uymayanları da öldürürlerdi. Rivayete göre âşûrâ gününde yapılan matem âyinleri ilk defa Deylemliler arasında görülmüştür ki bu da Şiîliği tamamen benimsediklerini ve onların örf ve âdetlerini kabullendiklerini gösterir.

Deylem'e nisbet edilen âlimlerin en önemileri arasında, muhaddislerden Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî el-Hemedânî ile (ö. 509/1115) Şehredâr b. Şîrûye ed-Deylemî (ö. 558/1163), Zeydî fakiherinden Muhammed b. Hasan ed-Deylemî (ö. 711/1311) ve şairlerden Mihyâr ed-Deylemî (ö. 428/1037) zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütâh* (Fayda), s. 401-402, 455-456, 458, 460-468, 484-485; Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân* (Âyetî), s. 4, 46, 51-53; Taberî, *Târîh* (de Goeje), III, 2367; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zeheb* (Meynard), III, 279; İstahrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 204-205; İbn Havkal, *Sûretü'l-arz*, s. 267-268, 276; *Hudûdü'l-âlem* (Sutûde), s. 143; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsım*, s. 333; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-ümem*, I, 154; II, 137, 140, 268, 272; III, 313; Bîrûnî, *el-Âşârü'l-bâkiye* (nşr. E. Sachau), Leipzig 1923, s. 224; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Köymen), tür.yer.; Yâkût, *Mucemü'l-büldân*, II, 444; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 31, 482, 507; VI, 122, 125, 192, 241, 328; VII, 130, 163, 184, 203, 268, 434; VIII, 191, 197, 267, 574, 708; IX, 160, 508; X, 24; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ*, III, 394 vd.; İbn Hassûl, *Fezâ'ilü'l-etrak' alâ sâ'iri'l-ecnâd* (nşr. ve trc. M. Şerefeddin Yaltkaya, *TTK Belleter*, IV/14-15 [1940] içinde), s. 255 vd.; Ahmed-i Kisrevî, *Şehriyârân-i Gümnam*, Tahran 1307 hş., I, 4; Zambaur, *Manuel*, s. 192; A. Christensen, *L'Iran sous les Sasanides*, Kopenhague 1936, s. 204; M. G. S. Hodgson, *The Order of Assassins*, The Haque 1955, s. 48-66, 73, 76, 78, 103, 144, 169, 218, 250, 292, 305; Mafizullah Kabir, *The Buwayhid Dynasty of Baghdad*, Calcutta 1964, s. 1-2, 51-168; Zahîrüddîn-i Mar'âşî, *Târîh-i Taberistân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1966, s. 2, 9, 19, 23, 24, 37, 45, 52, 58, 82, 155-157, ayrıca bk. İndeks; a.m.f., *Târîh-i Gilân ve Deylemistân*, Tahran 1347 hş./1968; Rabino D. Borgomale, "Les dynasties locales du Gilan et du Daylam", *JA*, CCXXXVII (1949), s. 301-350; Ahmed Ateş, "Deylem", *İA*, III, 562-573; V. Minorovsky, "Daylam", *El'2* (Fr.), II, 195-200; Dihhudâ, *Lugatnâme*, VI, 425; XIV, 565-566; DMF, I, 1026; Erdoğan Merçil, "Büveyhîler", *DA*, VI, 496-499.

TAHSİN YAZICI

DEYLEMÎ, Mihyâr b. Merzeveyh

(bk. MİHYÂR ed-DEYLEMÎ).